

Egeresi Zoltán:¹ Közvetítő szerepben – Törökország és az orosz-ukrán háború

Vezetői összefoglaló

- Törökország 2016 óta pragmatikus együttműködést alakított ki Oroszországgal és Ukrajnával is, amelyben geopolitikai, gazdasági és biztonsági tényezők játszanak szerepet.
- A két fél közötti egyensúlypolitikáját Törökország a háború kitörése után sem változtatta meg: továbbra is kiáll Ukrajna mellett, azonban nem hozott szankciókat Oroszország ellen.
- A montreux-i konvenció háborús cikkének aktiválása az orosz flotta mozgásterének enyhe korlátozása mellett nem hozott lényegi változást a háborús konfliktusban.
- Törökország mindent megtesz a két fél közötti közvetítésért, amit geopolitikai súlya és a relatíve jó diplomáciai viszonya lehetővé is tesz, jóllehet az eddigi tárgyalások (Antalya, Isztambul) nem vezettek komolyabb sikerre.
- Az amúgy is rossz gazdasági helyzetben lévő országot különösen érzékenyen érinti a háború, ami további inflációhoz és élelmiszerellátási zavarokhoz vezethet, ami szintén diplomáciai aktivitásra készíti a török vezetést.

A 2022. február 24-én kezdődő orosz-ukrán háború számos fontos geopolitikai változással járt a környező régiókra nézve (is). A háború hatásai – noha egyelőre messze vagyunk attól, hogy végleges mérleget vonhassunk – már érezhetőek a Fekete-tenger második legnagyobb hatalmánál, Törökországnál is.

A kisázsiai állam ráadásul speciális helyzetben van: mivel Ankara az utóbbi években Ukrajnával és Oroszországgal is igyekezett jó kapcsolatokat kiépíteni, a háború kirobbanásával igen sajátos szituációba került. Eddigi egyensúlyozásra épülő külpolitikája ugyanis – egyrészt Oroszország és a NATO, másrészt Ukrajna és Oroszország között – komoly stressztesztnek lett kitéve. Ez a szituáció eddig a két fél közötti választás szükségességének elodázására, a szankciópolitikából való kimaradásra és a helyzethez képest mindkét féllel jó kapcsolat kialakítására/megtartására készítette Ankarát, amely így hiteles közvetítő féllé vált a konfliktus során, és vélhetően a jövőben is ennek fenntartására törekszik majd.

Jelen tanulmány a török-ukrán és a török-orosz reláció fejlődését, illetve a háború során tanúsított török magatartást mutatja be, egyúttal értékeli a török követítési törekvéseket is.

Török-orosz kapcsolatok

A Szovjetunió széthullása után az Oroszországi Föderáció és Törökország közötti kapcsolatok látványos fejlődésnek indultak, s ez különösen igaz az utóbbi bő húsz évre. A két ország közeledése egyre több területen hozott kooperációt: az energetikai és gazdasági kölcsönös függés növekedésén át egészen a katonai és külpolitikai együttműködésig, vagy legalábbis bizonyos problémák, válságok koordinált kezeléséig. Noha láttunk kifejezetten konfliktusos periódusokat az elmúlt években a két hatalom között, alapvetően pragmatikus hozzáállást mutatott mindegyik a másik irányába. Ebben a relációban Ankara a saját érdekei biztosítása végett egyrészt a különböző, Oroszország által is érintett regionális konfliktusok megoldására, másrészt a Nyugat puha kiegyensúlyozására használta Moszkvát. Ezt részben Törökország NATO-tagsága tette lehetővé, mivel ezáltal Oroszország valós fenyegetettsége csökken: a világ legerősebb katonai szövetségének tagjaként Ankara mozgásterét megnövelte Moszkva felé (is); ráadásul a török vezetés fenyegetettség-percepciója alapvetően eltér NATO-szövetségeseitől (lásd az Egyesült Államokkal kialakult

¹ Egeresi Zoltán (egeresi.zoltan@uni-nke.hu) az NKE EJKK Stratégiai Védelmi Kutatóintézet munkatársa. A tanulmány a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú NKE HHK „Alkalmazott katonai műszaki-, had-, és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon” című pályázat keretében készült.

konfliktust a szíriai kurdok amerikai támogatása miatt).² Ennek kiváló példáját adta 2015 vége, amikor a török légitörzset megsértő Szu-24-es lelövése miatt csak gazdasági szankciókkal tudott élni az orosz fél, katonai retorziók fel sem merülhettek. Törökország problémás, de mégiscsak valós Nyugat-orientáltsága lényegében meg is gátolja a komolyabb elköteleződést Oroszország irányába, még akkor is, ha az ankarai elit keresi az együttműködési lehetőségeket a nagyhatalommal.³ Ennek a Nyugat és Oroszország közötti diplomáciai manőverezésnek a tesztjét jelenti a jelenlegi háború.

Ahogy a fentebb említettük, a két ország kapcsolata számos területen szoros, ami mindkét fél számára felértékeli, sőt bizonyos esetekben megkerülhetetlenné teszi a másikat. Ebben a viszonyban kétségkívül a gazdaság játszik központi szerepet. A kölcsönös gazdasági függőség alapját Oroszország kisebb részben kőolaj-, nagyobb részben földgázexportja adja. Ugyan változó, de jellemzően a török földgázimport nagyjából ötven százaléka érkezik Oroszországból,⁴ s noha 2016 óta a törökök növelték LNG-termináljaik számát, illetve megépült az azeri gázt szállító TANAP vezeték is, még mindig markáns az orosz részesedés. Ez rányomja a bélyegét a két ország közötti kereskedelemre is: az utóbbi években jellemzően 20-30 milliárd dollár között alakuló volumen 15-20 százalékát tette ki a török export, a maradékot illetően pedig az orosz energiahordozók domináltak.⁵ Az energiaügyi kooperáció másik részét a dél-törökországi Akkuyu mellett épülő atomerőmű képezi, amely orosz hiteltől valósul meg.⁶

Az orosz piac is fontos a török vállalatok számára: több jelentős nagyvállalat aktív Oroszországban, számos jelentős beruházást jegyeznek. Ugyanígy fontos mezőgazdasági kereskedelmi partner, amely viszont pontosan a jelenlegi helyzetben jelent komoly ellátási problémát Törökország számára (erről lásd később). A már említett tényezők mellett a turizmusban játszanak még nagy szerepet az oroszok: az Oroszországi Föderációból érkező turisták adják a legnagyobb lélekszámú csoportot; 2021-ben közel öt millióan látogattak a kisázsiai országba.

A gazdasági dimenzió túlmenően a hadiipari kereskedelem is jelentős mértékben fejlődött a két ország között. Ez elsősorban ahhoz kötődött, hogy Recep Tayyip Erdoğan úgy döntött 2016-ban, hogy orosz Sz-400-as légvédelmi rakétarendszert vásárol, melyről 2017 végén írták alá a hitelmegállapodást.⁷ A mintegy 2,5 milliárd dolláros szerződés keretében egy légvédelmi rakétakomplexumot (gyakorlatilag két üteget) szállítottak le az oroszok. Vélhetően nem pusztán az ország légvédelmének biztosítása készítette a török vezetést e döntésre, hanem egy átfogó, Szíriát és a gazdasági kapcsolatokat érintő alkufolyamat része volt. Annál is inkább, mert – Moszkva legnagyobb meglepedésére – az Sz-400-as üzlet azóta erősen megterhelte az Egyesült Államok és Törökország kapcsolatát; az előbbi szankciókat is életbe léptetett NATO-szövetségese ellen, Ankara kikerült az F-35-ös vadászgépfelvezetési programból.⁸ Ugyan ez további lendületet ad az önálló török hadiipar bővítéséhez (ennek reklámarcai lettek az utóbbi két évben a drónok), de egyelőre még áthidalhatatlan lemaradásba kerül a török légiere.

A már említett gazdasági és katonai együttműködés viszont csak két, bár kétségkívül fontos területét képezi a két ország kapcsolatának. Birodalmi hagyományai és öröksége miatt valójában mindkét állam érdekszféra-politikát folytat; ezek az érdekszférák pedig elég nagy területen, számos országban és régióban érnek össze, illetve fedik egymást (1. térkép).

² Pénzváltó Nikolett: Is Turkey Still a Reliable Ally? The Case of the Black Sea, [2019] ACADEMIC AND APPLIED RESEARCH IN MILITARY AND PUBLIC MANAGEMENT SCIENCE 18/2 pp. 87-100.

³ A török-orosz kapcsolatokról viszonylag kevés tudományos mű született Magyarországon; ezek közül kiemelkedik Pénzváltó Nikolett doktori disszertációja, amely részletesen mutatja be a két ország rendkívül összetett kapcsolatát. Lásd: Pénzváltó Nikolett: [Oroszország helye Törökország kül-, biztonság- és védelempolitikájában](#), 2016–2019, [online] 2020. Forrás: tudasportal.uni-nke.hu [2022.03.30.]

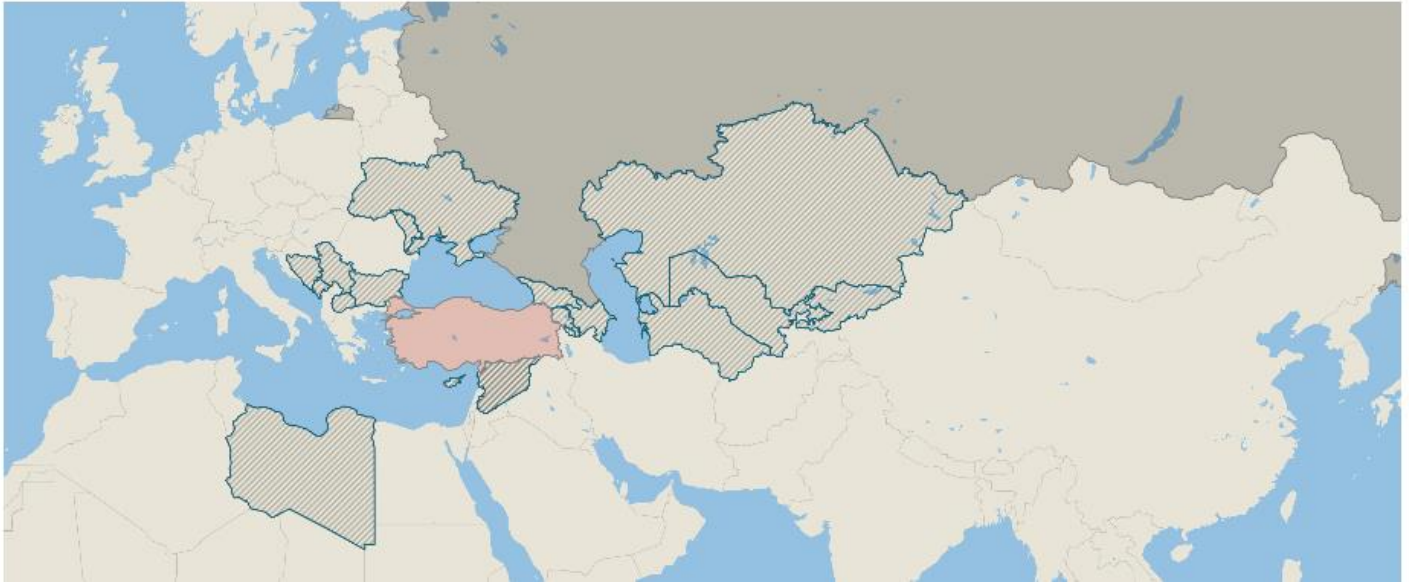
⁴ Ez jelenleg három vezetéken keresztül zajlik: a még az 1980-as évek végén átadott, Bulgária felőli transzbalkáni vezeték (ezen gyakorlatilag leállt a szállítás), a Kék Áramlat, amit 2007-ben adtak át, s a Török Áramlat, amelynek megnyitója 2020 januárjában volt (itt egyik vezeték a török piacra, a másik a délkelet-európai piacra megy).

⁵ [Rusya Federasyonu'nun Ekonomisi](#), [online] 2022.03.29. Forrás: mfa.gov.tr [2022.03.29.]

⁶ [Projenin Tarihiçesi](#) [online] Forrás: akkuyu.com [2022.03.30.]

⁷ Erről lásd részletesebben: Pénzváltó Nikolett: [A török Sz-400-as beszerzés háttere és problémái](#) [online] 2019. 06. 20. Forrás: SVKI Elemzések [2022.03.30.]

⁸ Aaron Mehta: [Turkey officially kicked out of F-35 program, costing US half a billion dollars](#), [online] 2019. 07. 17. Forrás: defensnews [2022.03.30.]

1. térkép: Oroszország és Törökország egymást átfedő érdekszférái (a szerző szerkesztése)

Az egymást átfedő területek közül az utóbb évtizedben egyértelműen Szíria játszott a legfontosabb szerepet: Oroszország aktív belépése a szomszédos országban zajló polgárháborúba megváltoztatta az erőviszonyokat és erősen korlátozta a törökök mozgásterét (főleg 2015 végén, a Szu-24-es lelövése után), ami Ankara Szíria-politikájának az átértékeléséhez vezetett. Az Aszad-rezsim leváltása helyett a kurdok megerősödésének megakadályozása lett a törökök fő célja, ami három katonai intervencióban (2016-17, 2018 és 2019) manifesztálódott. A 2017-től induló asztanai tárgyalásokban Irán mellett Törökország is helyet kapott, így alapvetően Oroszország koordinálása mellett folyhattak a szíriai konfliktus rendezésének újabb lépései és a deeszkalációs zónák létrehozása (majd ezek felszámolása orosz fegyveres segítséggel). A többmillió menekülttömegnek otthont adó Idlib tartomány elleni, orosz támogatást élvező szíriai offenzívák 2018-tól több alkalommal is tárgyalóasztalhoz ültették Erdoğant és Putyint. A helyzet eszkalációja ráadásul 2020 februárjában a törököket egy rövid, de annál agresszívabb offenzívára készítette (Tavas Pajza), melynek eredményeképp 2020. március 5-én Moszkvában fegyverszünetet írtak alá, ami napjainkig is szavatolja a relatív nyugalmat Idlib környékén.⁹

A két ország érdekszférái további régiókban is fedik egymást (Líbia,¹⁰ Balkán), de közülük kiemelkedik a Kaukázus és Közép-Ázsia. Az előbbiben Örményország tradicionálisan (és geopolitikailag) Moszkva szövetségeseinek számít, míg Azerbajdzsán, amely ugyan szintén szoros szálakkal kötődik északi szomszédjához, az utóbbi évtizedekben jelentős mértékben erősítette kapcsolatát Törökországgal, melynek eddigi csúcspontját Ankara támogatása jelentette 2020 őszén a második karabahi háborúban. A fegyveres konfliktusnak véget vető 2020. november 10-én aláírt fegyverszüneti megállapodás azonban jelezte, hogy Oroszország továbbra is igen komoly befolyással rendelkezik a régióban, hiszen a fegyverszünet orosz békefenntartók küldését írta elő.¹¹ Grúzia, amely 2008-ban fegyveres konfliktusba is került Oroszországgal, szintén igyekszik jó politikai, katonai és gazdasági kapcsolatokat kiépíteni Törökországgal, mint NATO-tagállammal.¹²

Közép-Ázsiát illetően a 2022 eleji kazah válság mutatta meg, hogy Moszkva erősebb befolyással rendelkezik, mint a Türk Államok Szervezetének (korábbi Türk Tanács) erősítésén fáradozó Ankara, noha ez nem jelenti azt, hogy a közép-ázsiai államok 1991 óta ne használnák Törökországot Oroszország (vagy

⁹ A két ország Szíria-politikájának változásáról lásd bővebben: Ablaka Gergely et. al: [Szíria stratégiai érdekek ütközőpontjában](#), [online] 2020. 11. 11. Forrás: SVKI elemzések 2020/23 [2022.03.29.]

¹⁰ Lásd bővebben: Pénzváltó Nikolett: [Törökország líbiai háborúja](#), [online] Forrás: Horizont 22/2 [2022.03.29.]

¹¹ Erről lásd bővebben: Egeresi Zoltán – Rácz András – Jójárt Krisztián: [Stratégiai helyzet Hegyi-Karabahban a 2020. őszi háború után](#). [online] 2022. Forrás: SVKI Védelmi tanulmányok [2022.03.29.]

¹² [Georgia aims to improve current strategic ties with Turkey: PM](#). [online] 2021.12.28. Forrás: dailysabah.com [2022.03.29.]

épp Kína) ellensúlyozására. Az új külpolitikai nyitásban lévő Üzbegisztán is igyekszik javítani kapcsolatát Törökországgal, miközben törekszik arra, hogy megtartsa a távolságot Oroszországtól.¹³

Végezetül meg kell említeni a két fél között a 2015-ös kapcsolati válság rendezése, azaz 2016 nyara óta kiépített kommunikáció fontosságát. A Szu-24-es lelövése után a török diplomáciának – közvetítők felhasználásán keresztül¹⁴ – bő fél évébe került, míg sikerült javítania a viszonyt Moszkvával (Recep Tayyip Erdoğannak 2016-ban „bocsánatot” kellett kérnie), hogy aztán újrainduljon a 2015 végén befagyasztott együttműködés. A közeledést segítette, hogy a 2016. július 15-i puccskísérlet után Vlagyimir Putyin gyorsan kifejezte támogatását a török vezetés iránt, azonban a folyamatot a gazdasági és geopolitikai érdekek motiválták akkor is.¹⁵ Azóta a két vezető számos alkalommal ült tárgyalóasztalhoz (főleg Szíria miatt), aminek köszönhetően munkakapcsolat alakult ki kettejük között. Maga Putyin 2020 végén úgy nyilatkozott a török vezetőről, hogy bár gyakran nem értenek egyet bizonyos kérdésekben, azonban Erdoğan olyan ember, aki megtartja a szavát.¹⁶

Török-ukrán kapcsolatok

Ugyan földrajzilag Ukrajna relatíve közel helyezkedik el Anatóliához, valójában komoly együttműködés a 2010-es évek közepéig nem alakult ki a két ország között, annak ellenére sem, hogy Ahmet Davutoğlu külügyministersége idején (2009-2014), 2011-ben létrehozták a Felső Szintű Stratégiai Együttműködési Tanács intézményét (ez közös kormányülést jelent). Komolyabb közeledés a Krim 2014-es orosz annektálását követte, amely közös platformra helyezte a két vezetést: Erdoğan elítélte az orosz lépést, egyúttal támogatásáról biztosította az egyre nehezebb helyzetbe kerülő, politikai vezetők egy részétől megfosztott krími tatárokat,¹⁷ akiknek a helyzetét a török közvélemény, legalábbis annak nacionalistább része élénken követte. Egyúttal Törökország fenyegetésnek is tekintette az annexiót, mivel így Oroszország megerősítette fekete-tengeri pozícióit, amely különösen a két ország kapcsolatának 2015 végi megromlása idején tűnt nagyobb problémának.¹⁸

Az ukrán-török kapcsolatokban a fordulópontot vagy áttörést a török légteret megsértő orosz Sz-24-es lelövése jelentette: a nyomában érkező orosz szankciók komoly károkat okoztak Törökországnak, miközben Ankarának rögtön át kellett gondolnia gazdasági függőségét a nagyhatalomtól, illetve a megromló viszony katonai-politikai veszélyeit. Ennek hatására azonnal, már 2016 elején megindultak a magasrangú találkozók az ukrán és török vezetők között; a török fél közeledését az ukránok szemlátomást jól fogadták, az akkori ukrán államfő, Petro Porosenko rövid idő alatt kétszer is a kisázsiai országba látogatott. A politikai közeledésnek köszönhetően a közös kormányülések is gyakoribbá váltak, 2022 februárjában tartották a tizediket, melynek eredményeképp aláírták a régóta halogatott szabadkereskedelmi megállapodást is (Törökország Ukrajna negyedik legfontosabb kereskedelmi partnere).¹⁹ Az ukrán területi integritás elismerése mellett további támogató lépést is tett Törökország: a konstantinápolyi pátriárka, I. Bartholomaios 2019-ben leválasztotta az ukrán ortodox egyházat a moszkvai patriarchátusról.²⁰

A politikai együttműködés felívelésével párhuzamosan meghatározó török nagyvállalatok kaptak megbízásokat Ukrajnában (metróépítés, 3G-hálózat kiépítése stb.),²¹ illetve megindult az ukrán turisták tömeges törökországi látogatása is – 2021-ben már ők adták az oroszok és a németek után a legnagyobb létszámú csoportot.

A politikai és gazdasági együttműködés mellett – a gazdasági dimenziót szintén nem nélkülöző – hadiipari és katonai kooperáció is gyors fejlődésnek indult, s mindez történt annak ellenére, hogy 2016

¹³ Gyene Pál: Üzbegisztán új szerepkörben?: A mirzijojevi nyitás politikája. Forrás: Külügyi Szemle, 2022. 14/4. 32-50. [2022.03.29.]

¹⁴ Murat Yetkin: *Türk-Rus krizini bitiren gizli diplomasinin öyküsü*, [online] 2016. 08. 08. Forrás: hurriyet.com.tr [2022.03.29.]

¹⁵ Michael Sahlin: *'Erdoğan'ın Putin ziyareti Batı'nın sinirlerini bozuyor'* [online] 2016. 08. 09. Forrás: bbc [2022.03.29.]

¹⁶ *Turkish President Erdogan is 'man of his word': Putin*, [online] 2020.12.17. Forrás: Anadolu Agency [2022.03.29.]

¹⁷ *Erdoğan'dan Kırım açıklaması*, [online] 2014.03.16. Forrás: sozcu.com.tr [2022.03.29.]

¹⁸ Mitat Celikpala – Emre Ersen: *Turkey's Black Sea Predicament: Challenging or Accommodating Russia?* Forrás: Perceptions, 2018, 23/2 72-92. [2022.03.29.]

¹⁹ Alexander Query: *Erdogan visits Kyiv, signs long-anticipated free trade agreement*. [online] 2022.02.03. Forrás: kyivindependent.com [2022.03.29.]

²⁰ *Ukraine Orthodox Church granted independence from Russian Church*, [online] 2019.01.05. Forrás: BBC [2022.03.29.]

²¹ *Ukrayna'da hangi Türk şirketler faaliyette? Olası bir savaş ekonomimize doğrudan tehdit*, [online] 2022.02.22. Forrás: Sondakika.com [2022.03.29.]

közepén sikerült rendezni az orosz-török viszonyt. Ennek a dimenzióknak a legfontosabb része a török dróneladások voltak, Törökország 2019-től kezdve több tucat Bayraktar TB2-es drón eladásáról, illetve Erdoğan 2022. februári látogatása alkalmával ukrainai gyártásáról állapodott meg Ukrajnával.²² A TB2-eseket ráadásul 2021 októberében – Moszkva rosszallását kiváltva – be is vetették, akkor egy önjáró löveget lőttek ki vele, demonstrálandó a technikai fölényt a szovjet haditechnikát használó szeparatista erők felé.²³ Végezetül megemlíthető a személyes kapcsolat is: Zelenszkij 2019. májusi megválasztása óta hat alkalommal találkozott a két elnök személyesen, ami gyakran mondható.

Háborús diplomácia: közvetítő szerepben

A két országgal fennálló jó kapcsolat, s az esetleges háború következményeinek elkerülése miatt Recep Tayyip Erdoğan már 2021 ősztől többször jelezte, hogy hajlandó lenne közvetíteni a két fél között.²⁴ A török államfő 2022. februári ukrainai látogatása során megint felajánlotta, hogy közvetítene az ukrán és az orosz elnök között.²⁵ Mivel februárban be volt ígérve Vlagyimir Putyin törökországi látogatása, úgy tűnt, erre még van is némi esély, azonban az események ezt a lehetőséget is elsodorták.

A kínai téli olimpia véget érte után gyorsan eszkalálódó eseményekre a török diplomácia reaktív maradt: a donyecki és luhanszki népköztársaságok elismerését a török külügyminisztérium elítélte, egyúttal kiállt Ukrajna politikai egysége, területi integritása és szuverenitása mellett,²⁶ de más országokhoz hasonlóan érdemi ráhatása nem volt a történetekre. Ugyan a török külügy már napokkal a háború előtt próbálta értesíteni a török állampolgárokat, hogy hagyják el Ukrajnát, több ezren maradtak az országban, akik evakuációját nyomban megkezdték.²⁷

A február 24-i támadással Ankarának nem nagyon maradt mozgásteret. Recep Tayyip Erdoğan a háború kitörésének első napján kijelentette, hogy visszautasítja az orosz katonai műveletet és elismeri Ukrajna területi integritását, így tehát a több éve hangoztatott álláspontot ismételte meg. Egyúttal aláhúzta, hogy Törökország kapcsolata mindkét országgal baráti, s szoros politikai, gazdasági és társadalmi kapcsolatokat ápol.²⁸

Az országban tartottak kisebb tüntetéseket, az ukrán nagykövet pedig megkérte a török kormányt, hogy zárja le a Török-szorosokat és az ország légterét az oroszok hajók és légijárművek elől.²⁹ Végül némi diplomáciai kötéshúzás után csak pár nappal később jelentették be, hogy Törökország aktiválja a montreux-i konvenciók háborúra vonatkozó 19-es cikkét (mint nem hadviselő fél),³⁰ s lezárja a Dardanellákat és a Boszporuszt a háborúban részt vevő államok hadihajói elől, ezzel elismerve, hogy háború zajlik a Fekete-tenger túlsópartján.³¹ Ezt a lépést az Egyesült Államok is jó néven vette.³²

A döntés azonban a hivatkozott cikk tükrében jóval kevesebb ráhatással van a háborúra, mivel lehetővé teszi, hogy a fekete-tengeri flotta hajói visszatérjenek bázisaikra. A konvenció releváns cikkeinek aktiválása után Ankara visszautasította három, nem fekete-tengeri orosz hadihajó átengedését a szorosokon (egy negyedik hajó viszont átkelhetett a fekete-tengeri bázisára), egyúttal jelezte, hogy más államoktól sem szeretne hallani olyan kéréseket, hogy tegye lehetővé hadihajóik áthaladását.³³ Az utóbbi hetekben nem is történt olyan incidens, amely ilyen téren kényelmetlen helyzetbe hozta volna a török vezetést.

²² Christopher Isajiw: [Free trade and drones: Turkey and Ukraine strengthen strategic ties](#), [online] 2022. 02. 11. Forrás: atlantic-council.com [2022.03.30.]

²³ [Ukraine using Turkish drones in Donbass conflict in self-defence, Zelenskiy says](#), [online] 2022. 10. 29. Forrás: reuters.com [2022.03.30.]

²⁴ [Erdoğan'la Putin arasında telefon görüşmesi](#), [online] 2021.12.03. Forrás: bianet [2022.03.30.]

²⁵ [Erdoğan Kiev'de: Arabuluculuk için ev sahipliği yapmaya hazırız](#), [online] 2022.02.03. Forrás: gazeteduvar.com.tr [2022.03.30.]

²⁶ [No: 57, 22 February 2022, Press Release Regarding the Decision of the Russian Federation to Recognize the So-called Donetsk and Luhansk Republics](#) [online] 2022. 02. 22. forrás: mfa.gov.tr [2022.03.30.]

²⁷ [Çavuşoğlu: Şubat sonunda Rusya'ya 'bu gemileri göndermeyin' dedik](#), [online] 2022.03.01. Forrás: gazeteduvar.com.tr [2022.03.31.]

²⁸ ["The military operation Russia has launched against Ukraine is unacceptable"](#), [online] 2022.02.24. Forrás: tcbb.gov.tr [2022.03.30.]

²⁹ [Ukrayna Büyükelçisi Bodnar'dan boğazların kapatılması için Türkiye'ye çağrı: "Resmi talebimizi ilettik"](#), [online] 2022.02.24. Forrás: Sabah [2022.3.16.]

³⁰ [1936 convention regarding the regime of the straits](#), [online] Forrás: cil.nus.edu.sg [2022.03.31.]

³¹ [Turkey warns against passing of warships from its straits](#), [online] 2022.03.01. Forrás: aljazeera.com [2022.03.31.]

³² [Secretary Blinken's Call with Turkish Foreign Minister Cavusoglu](#), [online], 2022. 02. 28. Forrás: state.gov [2022.03.15.]

³³ [Turkey rejects Russia's request for navy ships to pass Bosphorus](#), [online] 2022. 03. 02. Forrás: asia.nikkei.com [2022. 03.30.]

A másik ukrán kérésnek – ti. hogy az orosz gépek előtt zárják le a légteret – Ankara már nem tett eleget, ahogy a 2014-es helyzethez hasonlóan nem fogadott el szankciókat sem Oroszországgal szemben. Mi több, a kisázsiai állam a háború első hónapjában 14 ezer orosz állampolgárt fogadott be, illetve ezzel együtt megnőtt az oroszok (és ukránok) törökországi lakásvásárlásainak a száma is. Roman Abramovics orosz oligarcha két jachtja is Törökországban kötött ki, s várhatóan még több oligarcha is fog érkezni – a rossz gazdasági helyzetben lévő országnak pedig jól fog jönni az orosz vagyonmentés.³⁴ Az más kérdés, hogy a török bankok igyekeznek óvatosan eljárni ebben a helyzetben, tartva attól, hogy esetleg amerikai szankciók fogják őket sújtani az oroszokkal való kooperáció miatt. Erre egyébként jó okuk van: az iráni szankciók kijátszása miatt ugyanis az Egyesült Államok eljárást indított a Halkbank ellen (ennek helyzete újabb kényes kérdés a török-amerikai kétoldalú kapcsolatokban). Egyelőre ugyanez az oroszokkal összefüggésben nem következett be, de Nyugatról már több kérés is megfogalmazódott, hogy Ankara csatlakozzon a szankciókhoz, aminek egyelőre sikerült ellenállnia.³⁵ Mindenesetre a Nemzetbiztonsági Tanács március végi döntése értelmében továbbra is lezárva tartják majd a szorosokat, illetve folytatni fogják a közvetítő tevékenységet.³⁶

Addig is a török diplomácia mindent megtesz, hogy elősegítse a háború végét, vagy legalább fegyverszünet aláírását, amiben a már korábban vázolt jó kapcsolatok, illetve az ország geopolitikai súlya miatt ért is el bizonyos eredményeket. Az első komolyabb fejleményre 2022. március 10-én az antalyai Diplomáciai Fórum előtt került sor (aznap mintegy előeseményként mediációs konferenciát tartottak – mediátor imázsát egyébként Törökország már évek óta építi), amikor leült tárgyalni Szergej Lavrov orosz és Dmytro Kuleba ukrán külügyminiszter.³⁷ Lavrov látogatása már korábban meg volt ígérve, noha a török külügynek komoly erőfeszítéseket kellett tennie ahhoz, hogy a két külügyminiszter le is üljön tárgyalni egymással. Török kollégájuk, Mevlüt Çavuşoğlu külön egyeztetett velük, azonban ennek ellenére sem sikerült érdemi eredményt elérni.

Ennél sikeresebb volt március 29-e, amikor az ukrán és orosz tárgyalódelegáció pár órára ismét összeült Isztambulban, s az orosz fél jelezte, hogy csökkenteni katonai tevékenységét Kijev és Csernyihiv környékén – bár feltételezhető, hogy a pozitív jelzés mögött inkább a támadások folytatására való kapacitások hiánya áll, mint valós békeszándék.³⁸ E tárgyaláson Roman Abramovics is feltűnt. Erdoğan pedig március legvégén Üzbegisztánból hazaúton adott interjúban azt is jelezte, hogy az ország hajlandó az Ukrajna biztonságát szavatoló országok egyike lenni, azonban ennek formáját még ki kell dolgozni. Egyúttal újra megerősítette, hogy közvetítene Zelenszkij és Putyin között.³⁹

Törökország másik jelentős hozzájárulása a konfliktushoz Ukrajna mellett a török katasztrófavédelmi igazgatóság (AFAD) és a Vörös Félhold segélyszállítmányain⁴⁰ túlmenően – igaz, áttételesen – a már említett drónok voltak. A háborús konfliktus kirobbanásakor az Ukrajna területén lévő török drónok számát mintegy 20-ra lehetett tenni. Ezek egy részét (eddig megerősítetten kettőt) gyorsan megsemmisítették a támadók, azonban a Bayraktar TB2-esek nagyobb része hadrendben maradt. Így a háború első napjaiban számos sikeres támadást hajtottak végre orosz katonai célpontok ellen.⁴¹

A Bayraktarok korlátozott létszáma, s képességei (csak 150 kg-nyi robbanóanyagot tud szállítani) eleve meggátolták, hogy megfordítsák a háború menetét, azonban a jól mediatizálható bevetéseik, például az orosz célpontok kilövéséről szóló videók, kiváló propagandaanyagot biztosítottak az ukrán harci morál növeléséhez. Ez odáig jutott, hogy dalt is költöttek a Bayraktarokról.⁴² E sorok írásakor nem lehet pontosan

³⁴ Turkey faces risks acting as sanctions 'safe haven' for Russians, [online] 2022. 03. 28. Forrás: reuters.com [2022.03.31.]

³⁵ Dorian Jones: Turkey's Opposition to Russian Sanctions Stokes Suspicions of Sanctions-Busting, [online] 2022.03.17. Forrás: voanews.com [2022.03.30.]

³⁶ Turkey stresses on Montreux Convention amid mediation efforts, [online], 2022. 03. 24. forrás: hurriyetdailynews [2022.03.24.]

³⁷ Türkiye-Russia-Ukraine Trilateral Foreign Ministers Meeting,, [online] 2022.03.10. Forrás: mfa.gov.tr [2022.03.30.]

³⁸ Amberin Zaman: Russia-Ukraine talks in Turkey yield respite but no ceasefire, [online] 2022.03.29. Forrás: al-monitor.com [2022.03.30.]

³⁹ Erdogan says Turkey ready in principle to act as Ukraine's guarantor –media, [online] 2022. 03. 31. Forrás: reuters.com [2022.03.31.]

⁴⁰ EZ MÁR HADIÁLLAPOT: Törökország segélyeket küld Ukrajnába, egyelőre lebegtetni a szorosok lezárását, [online] 2022.02.27. Forrás: balk.hu [2022.03.31.]

⁴¹ Defending Ukraine - Listing Russian Army Equipment Destroyed By Bayraktar TB2s, [online] 2022.02. 27. Forrás: oryxspioenkop.com [2022.03.31.]

⁴² ZENÉS HÁBORÚ: A török drónokról már dalok szólnak, ukránul énekelték meg őket, [online] 2022.03.03. Forrás: balk.hu [2022.03.31.]

tudni, hány működőképes török drón maradt az ukránok kezében (feltételezhetően tartalékolják őket későbbi bevetésekre), azonban az már most borítékolható, hogy hatalmas ingyen reklámot jelent a török dróngyártóknak, amelyek további megrendelésekre számíthatnak. A háború kirobbanása után Törökország – igaz, nem verve nagydobra – folytatta a drónok szállítását, de ahogy azt 2021 őszén is tette, üzleti kapcsolatokra hivatkozva és nem katonai segélyként beállítva.⁴³

A háború gazdasági és politikai hatásai Törökországra

Törökország ódzkodása a kemény politikai állásfoglalástól érthetőbbé válik, ha az ország gazdasági kitettségét nézzük. Oroszország hagyományosan a török gázellátás 35-50 százalékáért felelős, igaz, az utóbbi időben csökkent az arány (s vélhetően Ankara tovább folytatja a diverzifikációs politikát), s bár a kőolaj terén nem olyan nagy a kitettség (mintegy 17%), de a török vezetés jelezte, hogy nem tervezi az orosz szénhidrogének szállításának korlátozását vagy leállítását.⁴⁴

A másik jelentős kitettséget az élelmiszeripari termékek importja jelenti: Oroszország a kisázsiai állam számára a legfontosabb gabonaexportőr, a török piac közel 65 százalékát látta el 2021-ben. A másik partner pedig Ukrajna, melynek részesedése 13 százalék körül alakult.⁴⁵ Ugyan ez utóbbi relatíve kisebb, de szintén komoly aggodalomra adott okot, hiszen az ellátási láncok összeomlása további dráguláshoz vezet az amúgy is éves szinten már 60 százalék fölötti inflációval küzdő országban.⁴⁶ A napraforgóolajat illetően még nagyobb hisztéria alakult ki, pánikvásárlásokra került sor, mivel az egyik szervezet arról adott hírt, hogy áprilisig tartanak csak ki a készletek (ezt később az illetékes minisztérium cáfolta, mondván, hogy nyár közepéig elegendők a tartalékok).

Másik komoly problémát a turisták elmaradása fogja okozni: 2021-ben Oroszországból közel 5 millióan, Ukrajnából 2 millióan érkeztek. A jelenlegi helyzet miatt ebben az évben nem várható, hogy jelentős számban jöjjenek turisták – bár a szektor szereplői egyelőre kivárára játszanak –, s a tervezett 7-8 millió főhöz képest messze el fog maradni a látogatószám. Ez már csak azért is fájó lesz a török gazdaságnak, mert a külföldiek fontos devizabevételi forrást jelentenek, igaz, az orosz és ukrán turisták csak a szektor bevételeinek kb. ötödéért felelősek.⁴⁷

Mindenesetre török részről némi optimizmusra ad okot, hogy Oroszország jelezte, Törökországba továbbra is utazhatnak állampolgárai turistaként – az más kérdés, hogy a szankciók miatt zsugorodó vagyoni középosztály mennyire tudja majd idén megtenni, hogy igénybe vegye a török Riviéra szolgáltatásait. Ukrajnából viszont turisták helyett menekültekre számíthat Ankara, március közepéig mintegy 58 ezren érkeztek.⁴⁸ Ugyan a korábbi évek migrációs hullámaihoz képest ezúttal nem Anatólia a fő menekülési irány, pár ezer ember már így is oda menekült. Igaz ugyanakkor, hogy ezt inkább még családdegysítésként lehet felfogni, s hogy valószínűleg az ukrán menekültek érkezése nem fog komolyabb bepolitikai problémát okozni. A közvélemény alapvetően a hivatalosan közel 4 millió szíriai menekülttömeg miatt háborog most is.

Az ukrajnai háború elhúzódása mindenképp gondokat fog okozni Törökországnak, s az ellátási láncok re-strukturálását fogja igényelni. A gabonaimport visszaesése további inflációs hatással fog járni – ráadásul az élelmiszerek árai jobban emelkedtek majd, mint az általános infláció, még nehezebb helyzetbe hozva a lakosság jelentős részeit. Ez pedig komoly kényszerítő arra nézve, hogy a kormányzat mindent megtegyen azért, hogy a konfliktus minél hamarabb véget érjen, még akkor is, ha a kormánypárt szavazóinak törzsgárdája a gazdasági nehézségek miatt nem az államfő politikáját hibáztatja, hanem a kormányzati média által megnevezett szereplőket, elsősorban a külső hatalmakat. Egy felmérések szerint a török lakosság 48,3%-a gondolta úgy, hogy az Ukrajnában kialakult helyzetért az Egyesült Államok és a

⁴³ [Ukraine receives more armed drones from Turkey during Russia crisis](#), [online] 2022.03.07. Forrás: thenationalnews.com [2022.03.30.]

⁴⁴ [Turkey has no plans to cut Russian oil imports, welcomes Iran supply](#), [online] 2022.03.09. Forrás: dailysabah.com [2022.03.31.]

⁴⁵ [Ukrayna-Rusya savaşı Türkiye'yi nasıl etkiler?](#) [online] 2022.02.15. Forrás: birgun.net [2022.03.31.]

⁴⁶ [Türkiye'de enflasyon son 20 yılın zirvesinde](#) [online] 2022.04.04. Forrás: dw.com [2022.04.10.]

⁴⁷ Hazr Dost: [Turkish tourism sector scrambles to minimize fallout of Ukraine war](#), [online] 2022.03.21. Forrás: al-monitor.com [2022.03.31.]

⁴⁸ [Ukraynali mülteciler ve Rus sürgünlerin güvenli limanı: Türkiye](#), [online] 2022.03.22. Forrás: yenisafak.com.tr [2022.03.31.]

NATO a felelős, s csak 33,7% vélte úgy, hogy Oroszország.⁴⁹ Az aktív török diplomácia és Erdoğan határozott fellépése a kibontakozó gazdasági nehézségek ellenére egyelőre javította az államfő megítélését – ráadásul pont akkor, amikor hat török párt összeállt a jövő évi választásokra,⁵⁰ az infláció pedig rekordokat dönt.

Konklúzió

A jelenlegi háborúban több más, a régióban lévő államhoz hasonlóan Törökország is igyekszik ellensúlyozni a két fél között: ez nemcsak a bilaterális kapcsolatok minősége miatt, hanem a nyugati szövetségi rendszer és Oroszország között kiéleződő viszony miatt is egyre komolyabb feladat elé állítja Ankarát. Ugyanakkor speciális helyzete lehetőséget is jelent számára: Törökország már 2014-ben igyekezett minimalizálni az orosz-ukrán konfliktusból fakadó (gazdasági) veszteségeit, s nem csatlakozott az európai és amerikai szankciókhoz, részben annak reményében, hogy ezáltal a török cégek és az export jobb pozícióba kerül Oroszországban. Ennek megismétlődését láthatjuk napjainkban: szankciós rezsimit Ankara nem léptetett életbe, a montreux-i konvenció hatása inkább jelképes, a légteret pedig nem zárták le az orosz gépek előtt, s a turistákat is várják. Az persze más kérdés, hogy a vagyonát gyorsan veszítő orosz középosztály mennyire lesz képes utazni a jelenlegi helyzetben. A háború gazdasági hatásai ráadásul eddig sokkal jobban érződnek, mint a lehetséges és egyelőre bizonytalan piaci nyereségek. Törökországnak ugyanakkor relatíve nagy a mozgástere a szankciókat illetően: nem uniós tagként nem kell különösebben figyelembe vennie az EU-t, főleg annak fényében, hogy a 2005 óta tartó csatlakozási tárgyalások évek óta tetszhalott állapotban vannak; 2016 óta egyetlen fejezetet sem sikerült megnyitni, s nem is várható változás ezen a téren a következő években.

A török diplomáciának eddigi legfontosabb eredménye, hogy két találkozót is sikerült lebonyolítani a háborús felek között Törökországban, az egyiket a két külügyminiszter részvételével Antalyában, a másikat március végén Isztambulban. Ugyan jelentős eredmények nem születtek, főleg az antalyai tárgyalásokon nem, azonban a későbbiekben a kisázsiai állam sikeresebben közvetíthet a két fél között. A háború árnyékában Törökország igyekszik a Nyugattal is javítani a kapcsolatát, s érezhetően javult is az ország vezetésének megítélése.⁵¹ Annak ellenére, hogy az Oroszországgal szembeni szankciókhoz nem csatlakozott – legalábbis egyelőre –, segélyszállítmányokat és drónokat küldött Ukrajnába, illetve jelezte, hogy véleménye szerint Patriot légvédelmi rakétarendszert kellene telepíteni Törökországba, illetve vissza szeretne jutni az F-35-ös programba. Visszautasította ugyanakkor azt a kérést, hogy az Sz-400-as rendszert bocsájtja Ukrajna rendelkezésére.⁵² A Kelet és Nyugat közötti egyensúlyozást tehát Anakra folytatni fogja a közeljövőben, s egyelőre úgy tűnik, hogy a nyugati szövetségesei is inkább „megértőek” vele szemben mediációs erőfeszítései és az ukrán vezetés irányába tett diplomáciai gesztusok miatt.

⁴⁹ Ayın sorusu; Ukrayna'nın ısgalinden kimi sorumlu tutuyorsunuz? [online] 2022.03.30. Forrás: metropoll/twitter [2022.03.31.]

⁵⁰ 6 muhalefet partisi lideri 'Güçlendirilmiş Parlamenter Sistem' mutabakatını imzaladı, [online] 2022.02.28. Forrás: ntv.com.tr [2022.03.31.]

⁵¹ Semih İdiş: Ukraine war boosts Erdogan's 'new Atlanticism,' but for how long? [online] 2022.03.31. Forrás:al-monitor.com [2022.03.31.]

⁵² Turkey Says No Deal on S-400 for Ukraine, [online] 2022. 03. 22. Forrás: Wall Street Journal [2022.03.26.]

Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

ELEMZÉSEK 2022/4

Az „SVKK Elemzések” 2003 óta a kutatóintézet munkatársainak tematikus szakpolitikai elemzéseit megjelentető időszakos kiadvány, melyben a szerzők független kutatói álláspontjukat közlik.

Az NKE Eötvös József Kutatóközpontjának Stratégiai Védelmi Kutatóintézete független szakpolitikai kutatóintézet, a kiadványaiban megjelenő elemzések, álláspontok, vélemények nem feltétlenül tükrözik a szerkesztőség vagy a kiadó véleményét. Az elemzésben foglalt információk, adatok, megállapítások tájékoztatás céljából készültek.

Kiadó: NKE Eötvös József Kutatóközpont Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szerkesztés és tördelés:
Tálas Péter, Árva János

A kiadó elérhetősége:

1581 Budapest, Pf. 15.

Tel: 00 36 1 432-90-92

E-mail: svkk@uni-nke.hu

2019 – : NKE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4862)

2012–2019: NKE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4862)

2011–2012: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

2007–2011: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóintézet Elemzések (ISSN 2063-4854)

2003–2007: ZMNE Stratégiai Védelmi Kutatóközpont Elemzések (ISSN 2063-4854)

© Egeresi Zoltán, 2022